

Сорочинська Оксана Андріївна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної освіти та педагогічних інновацій, Житомирський державний університет імені Івана Франка, вул. Велика Бердичівська, 40, м. Житомир, 10008, тел.: (0412) 43-14-17, <https://orcid.org/0000-0003-4823-1089>

Денисюк Ірина Олександрівна, асистент кафедри дошкільної освіти та педагогічних інновацій, Житомирський державний університет імені Івана Франка, вул. Велика Бердичівська, 40, м. Житомир, 10008, тел.: (0412) 43-14-17, <https://orcid.org/0000-0001-9009-5768>

Олійник Дарина Сергіївна, асистент кафедри дошкільної освіти та педагогічних інновацій, Житомирський державний університет імені Івана Франка, вул. Велика Бердичівська, 40, м. Житомир, 10008, тел.: (0412) 43-14-17, <https://orcid.org/0000-0002-8739-3112>

АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ДОСВІДУ БЕЗПЕЧНОЇ ПОВЕДІНКИ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Анотація. У дошкільний період відбувається формування особистості і закладаються принципи життєвого досвіду. Без сталого відчуття безпеки цілісний розвиток дитини не можливий, оскільки різностороннє дослідження світу може здійснюватися лише при почутті безпеки. Дорослі не можуть захистити дитину від усього, але можуть сформувати базові навички, з якими вона буде спроможна подбати про себе. Здатність адекватно оцінити нетипову життєву ситуацію на предмет наявності потенційної небезпеки та вміння дитини передбачити наслідки поведінки для власного здоров'я і життя свідчать про сформованість компетентності безпечної поведінки у дітей старшого дошкільного віку. Безпека є одним з найважливіших аспектів, які повинні вивчатися та враховуватися при формуванні поведінки у дітей старшого дошкільного віку. Діти цього вікового періоду починають проявляти більшу самостійність і активно досліджують світ навколо себе. Оскільки вони все ще мають обмежені навички оцінювання ризиків, важливо навчити їх безпечному поводженню, щоб запобігти травмам та нещасним випадкам. У цьому дослідженні розглянуто різні аспекти формування безпечної поведінки у дітей старшого дошкільного віку.

Стаття містить результати та аналіз діагностики рівня сформованості досвіду безпечної поведінки у дітей старшого дошкільного віку. На основі результатів дослідження здійснено аналіз деяких труднощів щодо рівня сформованості досвіду безпечної поведінки у дітей. Аналіз результатів діагностики дітей старшого дошкільного віку дозволив диференціювати три рівні сформованості досвіду безпечної поведінки.

Заклад дошкільної освіти є першим соціальним середовищем, де дитина вступає у контакт з іншими дітьми та дорослими поза сімейним оточенням. В цьому середовищі вона вчиться основам безпеки, таким як уникання небезпечних ситуацій, правилам особистої гігієни, здоровому харчуванню та іншим аспектам безпеки. Це створює фундамент для подальшого розвитку навичок безпечної поведінки у житті.

Ключові слова: небезпека, небезпечна ситуація, безпека, ЗДО, дитина старшого дошкільного віку.

Oksana Sorochynska, Candidate of Pedagogical Sciences (PhD in Pedagogy), Associate Professor of the Department of Preschool Education and Pedagogical Innovations, Zhytomyr Ivan Franko State University, Velyka Berdychivska St., 40, Zhytomyr, 10008, tel.: (0412) 43-14-17, e-mail: ksena21031977@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-4823-1089>

Iryna Denisyuk, assistant professor of the Department of Preschool Education and Pedagogical Innovations, Zhytomyr Ivan Franko State University, Velyka Berdychivska St., 40, Zhytomyr, 10008, tel.: (0412) 43-14-17, e-mail: irina.gogola28@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-9009-5768>

Daryna Oliinyk, assistant of the Department of Preschool Education and Pedagogical Innovations, Zhytomyr Ivan Franko State University, Velyka Berdychivska St., 40, Zhytomyr, 10008, tel.: (0412) 43-14-17, e-mail: daryna_oliinyk@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0002-8739-3112>

ASPECTS OF FORMING THE EXPERIENCE OF SAFE BEHAVIOR IN OLDER PRESCHOOL CHILDREN

Abstract. In the preschool period, the personality is formed and the principles of life experience are laid down. Without a stable sense of security, the integral development of the child is not possible, since the multifaceted exploration of the world can be carried out only with a sense of security. Adults cannot protect a child from everything, but they can form the basic skills with which he will be able to take care of himself. The ability to adequately assess an atypical life situation for the presence of potential danger and the child's ability to predict the consequences of behavior for his own health and life testify to the formation of the competence of safe behavior in older preschool children. Safety is one of the most important aspects that must be studied and taken into account in the formation of behavior in older preschool children. Children of this age period begin to show greater independence and actively explore the world around them. As they still have limited risk assessment skills, it is important to teach them safe behavior to prevent injuries and accidents. This study examines various aspects of the formation of safe behavior in older preschool children.

The article contains the results and analysis of diagnostics of the level of formation of the experience of safe behavior in older preschool children. Based on the results of the study, an analysis of some difficulties regarding the level of formation of the experience of safe behavior in children was carried out. The analysis of the results

of the diagnosis of older preschool children made it possible to differentiate three levels of formation of the experience of safe behavior.

Preschool education institution is the first social environment where a child comes into contact with other children and adults outside the family environment. In this environment, she learns the basics of safety, such as avoiding dangerous situations, personal hygiene, healthy eating, and other aspects of safety. This creates a foundation for further development of safe behavior skills in life.

Key words: danger, dangerous situation, safety, preschool education institution, older preschool age child.

Постановка проблеми. Діти старшого дошкільного віку (вік від 5 до 6 років) є найбільш вразливими до ризику нещасних випадків, травм та небезпечних ситуацій. Однак багато з цих ситуацій можна уникнути, якщо діти знають, як поводитись безпечно. Одним з головних завдань дорослих щодо формування досвіду безпечної поведінки в дітей дошкільного віку є забезпечення їхньої безпеки та здоров'я. Дорослі повинні створити безпечне середовище для дітей і навчити їх правилам поведінки в різних ситуаціях, щоб уникнути небезпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості формування доцільної поведінки дітей у природному середовищі обґрунтували А. Захлебний, Т. Мантула, А. Молотова та ін. Підходи до навчання та виховання у дітей дошкільного віку основ безпеки життєдіяльності вивчали Н. Герман, С. Гвозд'їй, Н. Коцур та ін. [2].

Мета статті – дослідження рівня досвіду безпечної поведінки у дітей старшого дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Почуття безпеки для людини полягає в переконанні, що її життя та здоров'я не перебувають у небезпеці та не є загрозою. Це стан, коли людина відчуває, що її потреби та інтереси захищені, а її права та свободи не порушуються.

Почуття безпеки може бути фізичним, емоційним та соціальним. Фізичне почуття безпеки пов'язане з захищеністю від травм, хвороб та інших небезпек. Емоційне почуття безпеки полягає в тому, що людина відчуває, що може довіряти іншим людям, що вона любить та поважає, та отримує підтримку від них. Соціальне почуття безпеки пов'язане зі здатністю людини відчувати себе безпечною в соціальному оточенні, включаючи відчуття суспільної справедливості та рівності.

Почуття безпеки важливо для нашого психічного та фізичного здоров'я. Коли людина відчуває себе безпечною, вона може відпочивати та розслабитися, зосередитися на своїх цілях та розвиватися. Навпаки, почуття небезпеки може призвести до стресу, тривоги та неврозів, що може негативно вплинути на фізичне та психічне здоров'я людини.

Безпека – відсутність неприпустимого ризику, пов'язаного з травмуванням або загибеллю людей, заподіянням збитків навколишньому середовищу [4]. Відчуття безпеки є дуже важливим для формування здорового емоційного та

психологічного фундаменту в дітей дошкільного віку. Ось декілька способів, які допомагають дітям дошкільного віку формувати відчуття безпеки:

1. Прив'язаність: для дітей старшого дошкільного віку дуже важливо відчувати безпечну прив'язаність до своїх батьків чи вихователів. Це допомагає дітям відчувати, що вони можуть розраховувати на своїх батьків або вихователів, які будуть поруч з ними в будь-який момент і зможуть їх захистити від небезпеки.

2. Рутинність та передбачуваність: діти дошкільного віку відчують себе безпечніше, коли їхні щоденний розпорядок дня є стабільними. Це допомагає їм знати, що очікувати від дня і зменшує почуття стресу та тривоги.

3. Фізичний комфорт: фізичний контакт, такий як обійми, погладження та інші форми фізичного дотику, можуть допомогти дітям старшого дошкільного віку почуватися безпечно. Це допомагає дитині відчути любов, підтримку та зв'язок з батьками та близькими людьми.

4. Емоційна підтримка: діти дошкільного віку також потребують емоційної підтримки від своїх батьків або вихователів. Дитина повинна відчувати, що її почуття та емоції визнаються та підтримуються.

5. Безпечне середовище: безпечне та захищене середовище допомагає дітям почуватися безпечніше та комфортніше. Батьки та вихователі можуть допомогти створити безпечне середовище, забезпечуючи необхідну безпеку, навчаючи дітей старшого дошкільного віку правилам безпеки та сприяючи формуванню позитивного ставлення до навколишнього середовища.

У програмі розвитку «Українське дошкілля» [5] завдання щодо безпеки життєдіяльності дитини дошкільного віку, освітня лінія «Особистість дитини», окреслені наступним чином:

- продовжувати ознайомлювати з правилами пожежної безпеки та дорожнього руху;
- формувати знання про безпечне поведіння на природі;
- формувати вміння обережного поведіння в побуті та надання першої допомоги у разі травми;
- закріплювати правила поведіння з чужими людьми;
- формувати знання про стихійні явища, характерні ознаки, негативні наслідки та безпечне поведіння під час їх виникнення.

У програмі розвитку «Дитина» [3, 225] завдання щодо безпеки життєдіяльності дитини дошкільного віку, освітня лінія «Соціальний світ: хто поряд зі мною», окреслені наступним чином:

- продовжувати формувати навички безпечної поведінки в суспільстві;
- закріплювати знання правил поведіння з предметами побуту (скляним, крихким посудом, гострими, ріжучими предметами (столовими приборами, швейними інструментами тощо), електроприладами);
- формувати навички обережного поведіння з медичними препаратами, побутовою хімією;

– продовжувати знайомити з правилами протипожежної безпеки та професією пожежниками, правилами дорожнього руху та дорожніми знаками, з правилами поведінки в громадському транспорті, на зупинках.

Формування досвіду безпечної поведінки в дітей дошкільного віку може відбуватися за допомогою різноманітних форм та методів. Ігри – це чудовий спосіб навчання дітей безпечній поведінці. Діти можуть брати участь у різних іграх, що сприяють формуванню їх знань про правила безпеки та досвіду безпечної поведінки в різних ситуаціях. Наприклад, ігри-помічники, ігри на розуміння дорожніх знаків, ігри з дотриманням правил гігієни, ігри на виявлення небезпеки та інші. Прикладами таких ігор можуть бути «Безпечний дім» – гра, яка допомагає дітям вивчати правила безпечної поведінки вдома. Діти повинні визначити потенційні небезпеки в різних кімнатах будинку та навчитися, як уникнути їх. «Дорожній рух» – гра, яка допомагає дітям вивчати правила дорожнього руху та безпечно переходити дорогу. Вона може бути виконана на ігровому майданчику або на підлозі, де діти малюють дороги та перехрестя. «Склади безпечну їжу» – гра, яка допомагає дітям вивчити, які продукти харчування є безпечними для споживання, та як зберігати їжу правильно. «Пожежний захист» – гра, яка допомагає дітям вивчити, як уникнути пожежі та як поводитися в разі виникнення пожежі. «Перша допомога» – гра, яка допомагає дітям вивчити основи першої допомоги, такі як надання допомоги в разі порізів, опіків, укусів та інших травм.

На початку процесу навчання дітей безпечної поведінки можна доцільно розділити великі завдання на менші складові частини та навчати дитину крок за кроком. Велике завдання може здатися складним і надзвичайно страшним для дитини, що може спричинити великий стрес і страх. Розбиття завдання на менші складові частини допомагає зменшити цей стрес, оскільки дитина може краще усвідомити, що потрібно робити на кожному етапі. Наприклад, навчати дитину переходити дорогу в зоні пішохідного переходу, зупинятися на тротуарі та спостерігати за зміною кольорів світлофору.

Метод демонстрації є ефективним при формуванні навичок безпечної поведінки в дітей старшого дошкільного віку, оскільки дозволяє дітям бачити імітацію правильної поведінки з боку дорослого чи іншої дитини. Батьки та вихователі можуть показати дітям, як правильно поводитися в різних ситуаціях. Наприклад, як правильно вийти з будинку, як поводитися з обігрівачами, як зустрічатися з тваринами тощо.

Метод обговорення. Важливо відкрито обговорювати з дітьми питання безпеки, надавати їм можливість висловити свої думки та задавати питання. Обговорення правил безпеки може бути дуже корисним, оскільки діти можуть розуміти, чому ці правила є важливими та як вони можуть захистити.

Метод моделювання. Дитина може бути навчена безпечній поведінці, спостерігаючи за іншими людьми, які проявляють безпечну поведінку в певних

ситуаціях. Наприклад, дитина може побачити, як дорослий переходить дорогу на зелене світло світлофора, або як вихователь правильно поводить з обігрівачами та побутовими приладами. Моделювання може допомогти дітям зрозуміти, які дії є правильними, а які – неправильними.

Метод повторення є важливим елементом формування безпечної поведінки в дітей старшого дошкільного віку. Дитина повинна постійно нагадувати собі про правила безпеки та застосовувати їх в повсякденному житті. Наприклад, дитина може нагадувати собі про правила поведінки на дорозі, коли переходить вулицю або їде на велосипеді (роликах, самокаті тощо).

Метод позитивного підкріплення. Позитивне підкріплення може бути дуже корисним методом для формування безпечної поведінки в дітей. Наприклад, батьки можуть похвалити дитину за правильну поведінку у певній ситуації, або дозволити їй отримати нагороду за безпечне поводження. Це допомагає дітям зрозуміти, що безпечна поведінка є важливою та цінною.

Всі ці форми та методи можуть бути використані для формування досвіду безпечної поведінки в дітей дошкільного віку. Важливо пам'ятати, що навчання безпечної поведінки повинно бути постійним процесом, що відбувається у повсякденному житті дитини.

Дитина старшого дошкільного віку також повинна знати номери екстрених служб, які можуть знадобитися у разі надзвичайних ситуацій. Особливо важливо, щоб дитина знала, що номер телефону «101» – це номер для виклику пожежної допомоги, «102» – для виклику поліції, «103» – для виклику швидкої медичної допомоги та «104» – для виклику аварійної служби газової мережі.

Для того, щоб дитина запам'ятала ці номери, батьки можуть проводити з ними тренування та повторення, а також показувати, як ними користуватися. Важливо пояснити дитині, що треба говорити у телефон та яку інформацію треба надати оператору екстреної служби. Також, варто нагадати, що в разі надзвичайної ситуації, дитина може звернутися по допомогу до будь-якої дорослої людини.

Для ефективного та швидкого запам'ятовування номерів екстрених служб можна використовувати короткі віршики:

*Щоб життя уберегти
Від реальної біди,
Полум'я помітив, дим –
Подзвони на 101.*

*Громадян охороняти
І порушників шукати –
Це поліції права,
Що за номером 102.*

Забиття, поріз, заноза,

*Травма, будь-яка загроза
Для здоров'я дітвори –
Набираємо 103.*

*Газ палає й вибухає.
Кожен хай запам'ятає:
Газом чути із квартири –
Подзвони на 104. [1]*

Нами було проведено діагностику рівня сформованості досвіду безпечної поведінки у дітей старшого дошкільного віку. Дослідження проводилося у ДНЗ № 26 м. Житомира. У дослідженні брали участь 52 дитини старшого дошкільного віку. Рівень правової вихованості діагностувався за допомогою дидактичних ігор, вправ та інтерв'ю.

Майже третина дошкільників, 31,6% (16 дітей) мають низький рівень сформованості безпечної поведінки. Діти майже не знають правила техніки безпеки в побуті, не вміють поводитися з потенційно небезпечними предметами; відсутній чіткий алгоритм дій у потенційно небезпечних ситуаціях; у них епізодично виникає бажання дотримуватися правил безпечної поведінки; відсутнє бажання наслідувати авторитетного дорослого (батьків, дідуся, бабусю, вихователя), які у повсякденному житті дотримуються правил безпечної поведінки; лише з допомогою вихователя діють в конкретних життєвих ситуаціях згідно з правилами поведінки в побуті.

42,3% (22 дитини) дітей мають середній рівень сформованості безпечної поведінки. Цей рівень характеризує дітей старшого дошкільного віку, які не знають всіх необхідних правил техніки безпеки в побуті, не всі правила поведінки з потенційно небезпечними предметами трактують правильно; не розуміють всіх алгоритмів дій у небезпечних ситуаціях; епізодично виявляють бажання дотримуватися правил безпечної поведінки; не завжди виявляють бажання наслідувати авторитетного дорослого (батьків, дідуся, бабусю, вихователя), які у повсякденному житті дотримуються правил безпечної поведінки; не завжди діють правильно в конкретних життєвих ситуаціях згідно з правилами поведінки в побуті.

26,1 % (14 дітей) мають високий рівень сформованості безпечної поведінки. Діти старшого дошкільного віку знають правила техніки безпеки в побуті, правила поведінки з предметами, які несуть потенційну небезпеку; чітко знають алгоритм дій під час небезпечних ситуацій; значне бажання дотримуватися правил безпечної поведінки, бажання наслідувати авторитетного дорослого (батьків, дідуся, бабусю, вихователя), які у повсякденному житті дотримуються правил безпечної поведінки; вміють чітко та послідовно діяти в конкретних життєвих ситуаціях згідно з правилами поведінки в побуті.

Висновки. Розуміння навколишнього світу дітьми починається зі сприйняття предметного середовища. Дитина тягнеться до оточуючих предметів, але це може

загрожувати її здоров'ю або навіть життю. Враховуючи, що з кожним роком збільшується кількість травмованих дітей через несформованість таких навичок, як користування предметами, речами, поведінка з незнайомими людьми в природному середовищі та в різних ситуаціях, необхідно систематично проводити роботу з дітьми дошкільного віку роботу з формування стереотипів щодо цих форм поведінки. Одним із першочергових завдань для вихователя є збереження та зміцнення фізичного та психічного здоров'я дітей старшого дошкільного віку.

Література

1. Вивчаємо номери екстрених служб [Електронний ресурс] – Заклад дошкільної освіти (ясла-садок) №12 "Сузір'я". Режим доступу: <http://zdo12.cv.ua/>.
2. Гвоздй С.П. Підготовка майбутніх учителів природничого циклу до навчання школярів основ безпечної поведінки: автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.04. [Одеса, 2007. 21 с.
3. Дитина: Освітня програма для дітей від двох до семи років / наук. кер. проекту В.О. Огнев'юк ; авт. кол.: Г.В. Беленька, О.Л. Богиніч, В.М. Вертугіна [та ін.] наук. ред. Г.В. Беленька ; Київ ун-т ім. Б. Грінченка. К. : Київ, ун-т ім. Б. Грінченка, 2020. 440 с.
4. Про затвердження та введення у дію Положення з питань обстеження, оцінки технічного стану, паспортизації та поточної експлуатації будівель та споруд галузі зв'язку : наказ Державного комітету зв'язку та інформатизації України № 88 від 28.04.2004 р. (Положення, п. 1.2).
5. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» / О.І. Білан; за заг. ред. О.В. Низковської. 256 с.

References:

1. Vychaiemo nomery ekstrenykh sluzhb [Elektronnyi resurs] – Zaklad doshkilnoi osvity (iasla-sadok) №12 "Suziria". Retrieved from <http://zdo12.cv.ua/> [in Ukrainian].
2. Hvozdi S.P. (2007) Pidhotovka maibutnykh uchyteliv pryrodnychoho tsyклу do navchannia shkoliariv osnov bezpechnoi povedinky: avtoref. dys. kand. ped. nauk: 13.00.04. [Preparation of future science teachers to teach schoolchildren the basics of safe behavior: abstract of the dissertation of the candidate of pedagogical sciences] Odesa, 21 p.
3. Dytna: Osvitnia prohrama dlia ditei vid dvokh do semy rokiv [Child: Educational program for children from two to seven years old] / nauk. ker. proiektu V.O. Ohneviuk ; avt. kol.: H.V. Bielienka, O.L. Bohinich, V.M. Vertuhina [ta in.] nauk. red. H.V. Bielienka; Kyiv un-t im. B. Hrinchenka. K. : Kyiv, un-t im. B. Hrinchenka, 2020. 440 p.
4. Pro zatverdzhennia ta vvvedennia u diiu Polozhennia z pytan obstezhennia, otsinky tekhnichnoho stanu, pasportyzatsii ta potочної експлуататсії будивел та споруд haluzi zviazku : nakaz Derzhavnogo komitetu zviazku ta informatyzatsii Ukrainy № 88 vid 28.04.2004 r. (Polozhennia, p. 1.2).
5. Prohrama rozvytku dytyny doshkilnoho viku «Ukrainske doshkillia» [Pre-school child development program "Ukrainian preschool"] / O.I. Bilan; za zah. red. O.V. Nyzkovskoi. 256 p.